

УДК 37.014.242

Галина Бойко

СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасних умовах реформування вітчизняного освітнього простору мобільність розглядають як ключове поняття, яке найбільш точно віддзеркалює особливості сучасного етапу розвитку людини й суспільства, що зумовлюються переходом до особистісно-діяльній освітній парадигми, змінами в структурі ринку праці, посиленням особистої відповідальності щодо професійної інтеграції в суспільство, складністю планування професійної кар'єри на віддалену перспективу тощо.

Особливої актуальності зазначена проблема набуває у сфері професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти, оскільки педагогічна діяльність є однією з найскладніших за змістом і функціями, здійснюється в мінливих умовах одночасного впливу багатьох чинників, що потребує від педагога, з одного боку, бути адаптивним, а з іншого – динамічним, креативним, неупередженим, здатним вирішувати нестандартні завдання та ситуації, вільно переходити від одного виду професійної діяльності до іншого [4, с. 1].

Проблема мобільності не є новою у контексті проведення досліджень. Так, філософсько-культурологічний аспект мобільності як якісної характеристики особистості та суспільства представлений у працях П. Сорокіна, соціологічний – у студіях вітчизняних (Д. Константи́нський, Т. Заславська, Р. Ривкіна, Г. Чередниченко, В. Шубкін та ін.) і зарубіжних (Р. Бендікс, С. Ліпсет) науковців. Сучасний науковий дискурс репрезентує дослідження різних видів мобільності – соціальної (І. Василенко, Н. Коваліско, І. Кравченко), професійної (Л. Амірова, Л. Горюнова, Є. Іванченко, Б. Ігошев, С. Капліна, Н. Кожем'якіна, В. Міщенко, Р. Пріма, Л. Сушенцева, Т. Фугелова, І. Хом'юк та ін.), академічної (Л. Зновенко, В. Чистохвалов, В. Філіппов, І. Шпекторенко).

Соціально-професійну мобільність як важливий показник професійного становлення студентської молоді досліджували Н. Грицькова, Є. Морильова, М. Пазюкова, Л. Рибнікова, професійного розвитку учителів – Ю. Калиновський, С. Польохіна, О. Шарова та ін.

Разом із тим проблема формування соціальної мобільності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти ще не була предметом цілісного наукового педагогічного дослідження.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз поняття «соціальна мобільність», узагальнити основні підходи у розвитку соціальної мобільності в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової школи.

Н. Грицькова, досліджуючи особливості формування соціально-професійної мобільності майбутніх учителів у освітньому просторі вищого навчального закладу, звертає увагу на такий аспект: освіта, за термінологією П. Сорокіна, слугує водночас і «ситом», і «ліфтом» соціальної мобільності. Як «сито» інституція освіти мала би відсіювати менш здібних, успішних і мотивованих до навчання індивідів, а як «ліфт» – піднімати не відсіяних, більш успішних і мотивованих на вищі шаблі соціальної ієрархії незалежно від їхнього класового походження та соціально-економічного становища батьків. Такою інституція освіти є лише як ідеальний тип, а не реальний інституційний механізм відтворення соціальної нерівності. Адже цей механізм у тому чи іншому суспільстві може бути налаштованим на соціальну нерівність, насамперед на нерівність освітніх можливостей [7, с. 155].

Сучасні дослідники виокремлюють різні види мобільності: соціальну, академічну, культурну, соціокультурну та професійну. І. Шпекторенко пропонує таку характеристику різновидів мобільності [9]:

– соціальна мобільність розуміється як якість, процес, результат процесу, критерій оцінювання будь-якого переходу індивіда або соціального об'єкта (цінності), тобто всього того, що створено або модифіковано людською діяльністю, з однієї соціальної позиції в іншу;

– культурна мобільність – якість, процес, результат процесу, критерій оцінювання будь-якого переходу індивіда або соціального об'єкта (цінності), тобто всього того, що створено або модифіковано людською діяльністю, з одного культурного середовища в інше; це складний і багатовимірний процес інтелектуального та культурного взаємозбагачення, обміну нормами, цінностями культури, зразками поведінки, культурним ресурсом, у тому числі в межах професійної діяльності;

– професійна мобільність визначається приналежністю індивіда до професійної (соціально-професійної) групи і володіння певними повноваженнями, посадовою компетенцією залежно від внутрішньої ієрархії організаційної структури та руху в ній;

– академічна мобільність – це якість, процес, результат організованого процесу, критерій оцінювання будь-якого переходу індивіда або соціального об'єкта з одного академічного середовища в інше, спосіб формування власного навчального простору, власної освітньої

траєкторії; іншими словами, це можливість у рамках освітніх стандартів і навчальних компетенцій обирати предмети, дисципліни, модулі, курси, навчальні заклади згідно з власними нахилами, спроможностями, намірами, цінностями й орієнтаціями [9].

Академічну мобільність також розглядають як:

– можливість для студента «переміщуватися» з одного вищого навчального закладу до іншого з метою обміну досвідом, отримання додаткових можливостей поглиблення своїх знань, умінь, накопичення кредитів, отримання доступу до визнаних освітніх і наукових центрів [8];

– невід'ємну форму існування інтелектуального потенціалу, яка відображає реалізацію внутрішньої потреби цього потенціалу в русі, у просторі соціальних, економічних, культурних, політичних, управлінських та інших взаємовідносин і взаємозв'язків. У реальності має місце складний і багатовимірний процес інтелектуального, компетентнісного та діяльнісного взаємозбагачення людей, обміну науковим і культурним потенціалом, ресурсами, технологіями навчання та професійної діяльності [2].

Як зазначає І. Шпекторенко, академічна мобільність у процесі професійного розвитку фахівців може бути організована шляхом організації підвищення кваліфікації, додаткового навчання, навчання на робочому місці, ротатії, наставництва, самоосвіти, введення механізму обміну фахівцями та заохочення участі працівників у програмах індивідуальних грантів [9].

До визначення поняття «соціальна мобільність» також існує декілька підходів, а саме:

– соціальна мобільність (лат. *mobilis* – рухливий) – переміщення індивіда чи соціальної групи в системі соціальної стратифікації [3, с. 342].

– соціальна мобільність – будь-який перехід індивіда або соціальної групи з однієї соціальної позиції на іншу [6, с. 167];

– мобільність соціальна – процес переміщення індивідів між ієрархічним або іншими елементами соціальної структури: трудовими колективами, соціальними групами та верствами, категоріями населення [1, с. 74].

Як зазначає О. Балакірева, соціальна мобільність – це:

1) переміщення індивіда або соціальної групи в соціальному просторі;

2) зміна стану в соціальній структурі; соціальна мобільність передбачає зміну соціальних ролей і статусів [2, с. 11].

Сучасні тенденції щодо зміни соціокультурного становища вчителя, подальша спеціалізація педагогічної праці, розширення функцій сучасного педагога, необхідність його взаємодії з різними соціальними групами, нестабільність на ринку праці зумовлюють особливе значення соціально-професійної мобільності саме для педагогічних

працівників, конкурентні переваги яких пов'язані з психологічною й інструментальною готовністю до самовизначення та самореалізації в соціально-економічних умовах інформаційного суспільства [4, с. 8].

Широкий перелік обставин та умов, що зумовлюють соціальну мобільність, відображається у комплексній класифікації видів соціальної мобільності, яку визначають як переміщення індивідів, сімей, домашніх господарств або інших категорій людей всередині або між соціальними верствами в суспільстві. Це зміна соціального статусу стосовно іншого соціального становища чужого в даному суспільстві [8].

Дослідження соціальної мобільності справедливо називають яскравим прикладом прогресу соціологічної науки. Наукова історія вимірювання індивідуальних траєкторій досягнення певних статусів і структурних змін у розподілі професійних, освітніх чи економічних позицій відображає істотні зміни як у методології отриманих даних, так і у способах їх моделювання та концептуалізації.

Теоретичний фундамент наукового аналізу соціальної мобільності заклав П. Сорокін. За його визначенням, соціальна мобільність – це «будь-який перехід індивіда чи об'єкта, чи цінності, здійснений або модифікований завдяки діяльності, від соціальної позиції до іншої» [Цит. за: 2, с. 11]. Його перші роботи у цій сфері свідчать про обмеженість емпіричних даних і їх неоднорідність; це, головним чином, були оцінки різних форм мобільності в різних суспільствах минулого, а також дослідження мобільності в окремих соціальних групах, як от власники великого капіталу, політичні лідери чи науковці. Наприкінці 40-х рр. зросла доступність даних щодо соціальної мобільності, переважно в економічно розвинених суспільствах. Національні репрезентативні обстеження почали включати ретроспективні запитання про походження індивідів, які дозволяють відслідковувати міжпоколінну мобільність. Найбільш відоме дослідження цього періоду – Д. Гласса у Великій Британії 1947 р. – містить широкий спектр інформації стосовно міжпоколінної мобільності дорослих чоловіків і жінок, а також детальні історії їх сімей і зайнятості [2, с. 11-13].

Ідеї П. Сорокіна розвивали американські соціологи С. Ліпсет і Р. Бендікс («Соціальна мобільність в індустріальному суспільстві»), які виокремили чинники, що сприяють підвищенню соціальної мобільності в сучасному суспільстві. Основними з них є юридична відміна статусних привілеїв, прийняття конституції, що визначає рівність громадян перед законом і рівність їх можливостей в економічній сфері. Чинниками соціальної мобільності є також економічне зростання, розвиток системи

освіти, зокрема вищої, яка дає змогу соціального просування широким масам населення. Дослідники зазначали, що мобільність необхідна для забезпечення стабільності сучасного суспільства, оскільки відкритий доступ до позицій еліти допомагає здібним і честолюбним людям підніматися соціальними шаблями. У працях П. Сорокіна, С. Ліпсета і Р. Бендікса з'явилося поняття «соціальна мобільність», під яким вони розуміють соціальні інститути (сім'ю, систему освіти, армію, церкву, власність), що забезпечують сходження по соціальній драбині [3].

Однак роль соціального інституту як каналу соціальної мобільності неоднозначна. Французький соціолог Р. Будон дослідив особливості системи освіти як каналу соціальної мобільності в сучасному суспільстві та дійшов висновку, що насправді ця система консервує нерівність, визначаючи різні життєві можливості для різних верств населення [3, с. 343].

Вирізняють горизонтальну, вертикальну, індивідуальну та групову, а також між- і внутрішньопоколінну соціальну мобільність.

Для нашого дослідження особливий інтерес представляє індивідуальна мобільність як соціальне переміщення однієї людини та групи, що передбачає зміну соціальних позицій цілої соціальної групи.

Як зазначають дослідники, чим більші в суспільстві можливості індивідуальної мобільності, тим нижчий рівень згуртованості соціальних груп і менша міжгрупова напруженість. С. Ліпсет і Р. Бендікс доводять, що високий рівень індивідуальної мобільності значною мірою сприяв «індивідуалізації» американського суспільства, переважанню цінностей індивідуального просування [3, с. 342]. Соціальна мобільність вимірюється з допомогою двох головних показників: дистанція мобільності (кількість сходинок, на які довелося піднятися чи спуститися індивідам); об'єм мобільності – кількість індивідів, які зайняли вищий щабель у соціальній ієрархії, перемістилися у вертикальному напрямі за певний проміжок часу.

Рівень соціальної мобільності визначають: загальна сума мобільності в суспільстві й умови, які допомагають людям здійснювати соціальні переміщення. У сучасних дослідженнях застосовують показники абсолютного рівня мобільності (відсоткова частка мобільних (чи немобільних) індивідів у межах певної категорії людей) і відносного (вказує на відносні шанси доступу до різних класових позицій індивідів різного класового походження) [3, с. 342].

Дослідження соціальної мобільності тісно пов'язане з вивченням соціальної структури суспільства та соціальної нерівності. У цьому контексті значний внесок у вивчення класових перетворень і чинників чис-

ленних аспектів соціального розшарування внесли С. Бабенко, О. Злобіна, О. Куценко, Н. Коваліско, С. Makeєв, І. Прибиткова та В. Хмелько.

На сьогодні найґрунтовнішою працею щодо тенденцій соціальної мобільності в Україні є дослідження С. Оксамитної, присвячене між-генераційній освітній мобільності в Україні [7, с. 19].

Методологічна функція поняття «соціальна мобільність» виявляється: в соціальному пізнанні, що відкриває можливість повернення особистості до самої себе, на суверену територію власної індивідуальності, забезпечуючи при цьому єдність ґносеологічного, соціологічного та психологічного підходів; у загальносоціологічному та філософському дослідженні соціальної діяльності як однієї з суттєвих потреб людини; у відтворенні та своєрідному відтворенні її на рівні окремого індивіда.

Соціальна мобільність – це процес змін, перевтілень соціальних позицій людей у системі суспільних відносин, що відбуваються під впливом перебудови їх соціальних якостей (іноді на інфернальному рівні) й об'єктивних умов існування, які завжди мають результируючий, реалізований момент у змінних парадигмах соціуму. Вихідні дані, тобто реанімована об'єктивність, виступають у даному конкретному випадку стосовно соціальної мобільності не зовнішньою, а внутрішньою її детермінантою.

Суперечлива взаємодія об'єктивних умов і суб'єктивного чинника віддзеркалює специфіку соціальної мобільності, зумовлює та відслідковує співвідносини традиційного й інноваційного у структурі зайнятості, характер міграційних процесів, що вкрай ускладнюють наше життя, тому потребують аналізу на рівні науки.

В умовах кризи різних сфер суспільного життя активно виявляє себе тенденція відторгнення стереотипів соціальної мобільності, яка формувалася раніше в основному насильницькими методами, та поряд із кривдними, соціально невинуватими формами суспільного впливу відбувається зниження істинних, справжніх суспільних цінностей, що породило вже соціальний нігілізм, жах, почуття небезпечності у значній частині нашого суспільства та вимагає обґрунтованої протидії на рівні виховання мотивацій до соціальної мобільності [5, с. 6-7].

У контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне проаналізувати сутність таких понять, як «соціокультурна мобільність» та «соціально-професійна мобільність».

І. Шпекторенко стверджує, що соціокультурна мобільність – це якість, процес, результат процесу, критерій оцінювання будь-якого переходу індивіда або соціального об'єкта (цінності), тобто всього

того, що створено або модифіковано людською діяльністю, з одного соціокультурного середовища в інше [9].

Соціально-професійна мобільність передбачає не лише активне пристосування особистості до професії, а й бачення індивідом завдань особистісної самореалізації як стратегічної мети життя; уміння приймати самостійні та нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня власного професіоналізму, здатність швидко освоювати нове професійне, освітнє, соціальне середовище.

Соціально-професійна мобільність майбутнього педагога розглядається як ціннісно-смысловий конструкт особистості, інтегративна особистісна якість, що дозволяє майбутньому вчителю в динамічних умовах сучасного світу бути професійно компетентним, конкурентоспроможним, соціально активним, здатним до самореалізації та самовизначення і модернізації власної професійно-педагогічної діяльності в різних соціальних умовах [4].

В особистісному та професійному становленні майбутніх учителів соціально-професійна мобільність виконує такі функції: освітню, соціальну, ціннісно-орієнтаційну, комунікативну, адаптаційну, прогностичну, проєктивно-творчу. Сутнісними характеристиками соціально-професійної мобільності вчителя Н. Грицькова визначає такі: соціальна активність, адаптивність, креативність, готовність особистості як синтез стійкості та «реактивної» адаптації; здатність відмовитися від шаблону і стереотипу в сприйнятті соціокультурних явищ, гнучкість, толерантність; здатність легко переходити від однієї діяльності до іншої; уміння працювати в команді, здатність передбачати можливі професійні зміни (професійного статусу, характеру і змісту праці, зміни професії та ін.); здатність управляти ресурсами суб'єктності та професійною поведінкою [4, с. 8-9].

Таким чином, дослідження проблеми соціальної мобільності є актуальним саме в умовах сучасного розвитку демократичного суспільства. Це зумовлено зміною статусів та адаптацією особистості в певних соціальних умовах освітнього процесу вищої школи. Аналіз проблеми соціальної мобільності дає можливість сформулювати певний досвід соціальної адаптації особистості, різноманітних проявів її соціальної активності, визначити умови розвитку соціальної мобільності.

Спираючись на результати теоретичних узагальнень різних підходів до визначення поняття «соціальна мобільність», слід зазначити, що соціальна мобільність майбутнього педагога є його рівнем сформованості та готовності до здійснення фахової підготовки. Вона здійснюється поета-

пно у процесі підготовки майбутнього фахівця в освітньому середовищі. Під час навчання та в позааудиторної діяльності відбувається взаємозв'язок усіх видів мобільності. У процесі формування соціальної мобільності індивід перебуває у постійному активному пошуку: перетворює і моделює своє середовище, створює умови перебування в соціумі відповідно до позиції особистості, цінностей і вимог оточуючих.

Подальшого дослідження потребує визначення співвідношення особистісних і розходження суспільних потреб людини саме у контексті професійної підготовки фахівця в умовах вищого навчального закладу; розвиток і формування соціальної спрямованості, мотивації особистості як майбутнього педагога.

Посилання:

1. *Астахова, В. І.* Словник соціологічних і політологічних термінів : довідк. вид. / Уклад.: *В. І. Астахова, В. І. Даніленко, А. І. Панов* та ін. — К. : Вища шк., 1993. — 141 с.
2. *Балакірева, О. М.* Процеси соціальної мобільності у сучасному суспільстві : колективна монографія / [*О. М. Балакірева* та ін.]; За ред. *О. М. Балакіревої*. — К. : Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2014. — 287 с.
3. *Городяненко, В. Г.* Соціальна енциклопедія / редкол. : *В. Г. Городяненко* (уклад); *В. І. Термко* (кер. видавн. проекту) та ін. — К. : Академвидав, 2008. — 456 с.
4. *Грицькова, Н. В.* Формування соціально-професійної мобільності майбутніх учителів в освітньому просторі вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / *Грицькова Наталія Вікторівна*. — Луганськ, 2013. — 20 с.
5. *Золотарьов, Е. О.* Соціальна мобільність (філософський аспект) [Текст] : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: 09.00.11 «Соціальна філософія» / *Золотарьов Едуард Олександрович* ; Південноукраїнський педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. — Одеса, 1995. — 18 с.
6. *Кремень, В. Г.* Енциклопедія освіти [Електронний ресурс] / *В. Г. Кремень*. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — Режим доступу : <http://meta.coolreferat.com.ua/docs/16/index-77039.html>.
7. *Оксамитна, С.* Міжгенераційна класова та освітня мобільність / *Світлана Оксамитна*. — К. : НаУКМА ; Аграр Медіа Груп, 2011. — 287 с.
8. Положення про академічну мобільність студентів. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/36037/
9. *Шнекторенко, І. В.* Види мобільності індивіда / *І. В. Шнекторенко*. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uchni.com.ua/kultura/5031/index.html>.

References (transliterated and translated):

1. *Astakhova, V. I.* Slovyk sotsiologichnykh i politologichnykh terminiv : dovidk. vyd. (Dictionary of Sociology and Political Terms: Encyclopaedic edition) / Compiled by *V. I. Astakhova, V. I. Danilenko, A. I. Panov* et. al. Kyiv, 1993, 141 p. [in Ukrainian].
2. *Balakiyeva, O. M.* Protsesy sotsialnoi mobilnosti u suchasnomu suspilstvi : kolektyvna monohrafiia (Processes of social mobility in modern society: collective

- monograph) / [O. M. Balakirieva et. al.]; Ed. by O. M. Balakirieva. Kyiv, 2014, 287 p. [in Ukrainian].
3. *Horodianenko, V. H.* Sotsialna entsyklopediia (Social Encyclopaedia) / Ed. : V. H. Horodianenko (comp.); V. I. Termko (chief of the project) et. al. Kyiv, 2008, 456 p. [in Ukrainian].
 4. *Hrytskova, N. V.* Formuvannia sotsialno-profesiinoi mobilnosti maibutnikh uchyteliv v osvitnomu prostori vyshchoho navchalnoho zakladu : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» (Formation of social and professional mobility of future teachers in the educational space of higher school : Author's abstract of Ph. D. thesis in Pedagogy, specialty 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education»). Luhansk, 2013, 20 p. [in Ukrainian].
 5. *Zolotarov, E. O.* Sotsialna mobilnist (filosofskiy aspekt) [Tekst] : avtoref. dys... na zdobuttia nauk. stupenia kand. filos. nauk: 09.00.11 «Sotsialna filosofiiia» (Social mobility (Philosophical aspect) : Author's abstract of Ph. D. thesis in Philosophy, specialty 09.00.11 «Social Philosophy»). Odesa, 1995, 18 p. [in Ukrainian].
 6. *Kremen, V. H.* Entsyklopediia osvity (Encyclopaedia of Education) [Electronic resource]. Kyiv, 2008. — Mode of Access : <http://meta.coolreferat.com.ua/docs/16/index-77039.html> [in Ukrainian].
 7. *Oksamytna, S.* Mizhgeneratsiina klasova ta osvitnia mobilnist (Intergenerational class and educational mobility). Kyiv, 2011, 287 p. [in Ukrainian].
 8. Polozhennia pro akademichnu mobilnist studentiv (Regulations on academic mobility of students). — [Electronic resource]. — Mode of Access : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/36037/ [in Ukrainian].
 9. *Shpektorenko, I. V.* Vydy mobilnosti indyvida (Kinds of individual mobility) [Electronic resource]. — Mode of Access : <http://uchni.com.ua/kultura/5031/index.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.06.2016

Г. Бойко

Соціальна мобільність педагога: теоретико-методологічний аспект

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми соціальної мобільності педагога. Охарактеризовано види мобільності: соціальну, академічну, культурну, соціокультурну і професійну. Запропоновано їх визначення, проаналізовано особливості формування соціальної мобільності. Описано класифікацію видів соціальної мобільності й узагальнено основні підходи у розвитку соціальної мобільності в контексті підготовки майбутніх педагогів початкової школи та дошкільної освіти. Проаналізовано змістове наповнення методологічної функції соціальної мобільності. Обґрунтовано актуальність проблеми соціальної мобільності у сфері професійної підготовки майбутніх педагогів. Проблему мобільності розглянуто і проаналізовано за працями вітчизняних і зарубі-

жних науковців. Визначено сутність понять «соціальна мобільність», «соціокультурна мобільність» та «соціально-професійна мобільність». Розглянуто рівні соціальної мобільності, функції соціально-професійної мобільності в особистісному та професійному становленні майбутніх учителів, зв'язок соціальної мобільності із соціальною структурою суспільства, взаємозв'язок усіх видів мобільності у процесі фахової підготовки майбутніх педагогів. Наголошується на важливості дослідження міжгенераційної освітньої мобільності в Україні.

Ключові слова: соціальна мобільність, професійна мобільність, культурна мобільність, соціокультурна мобільність, академічна мобільність, майбутній педагог.

H. Boiko

Teacher's Social Mobility: Theoretical and Methodological Aspects

The article shows the theoretical analysis of social problems of the teacher's mobility. The types of mobility (social, academic, cultural, socio-cultural and professional ones) are characterized, their definitions are offered, the peculiarities of formation of social teacher's mobility are analyzed. The author reveals the problems of social mobility in the professional training of future teachers, describes the classification of social mobility and summarizes the main approaches in the development of social mobility in the context of future teachers of primary school and pre-school education. The semantic content of the methodological function of social mobility is analyzed. The problem of mobility is reviewed and analyzed based on the works of local and foreign scientists. The essence of the concepts of «social mobility», «socio-cultural mobility» and «social and professional mobility» is considered. The author describes the level of social mobility, the function of social and professional mobility in the personal and professional development of future teachers, the relationship of social mobility and the social structure, the relationship of all types of mobility in the professional training of future teachers and stresses on the importance of research of intergenerational educational mobility in Ukraine.

Key words: social mobility, professional mobility, cultural mobility, socio-cultural mobility, academic mobility, future teacher.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
доцент Н. І. Мачинська